

Reagiranja

Reagiranja
UDK 355.02(497.1)

Razvitak jugoslavenske vojne doktrine (III)*

Anton Bebler

Fakultet za sociologiju, političke znanosti i novinarstvo, Ljubljana

Bez javne, argumentirane i tolerantne rasprave o svim značajnim društvenim pitanjima nema političke demokracije. Ta tvrdnja važi i za naše društvo, makako ono sebe nazivalo. Bez takve rasprave o najbitnijim pitanjima naše obrane ne možemo ozbiljno govoriti ni o *općenarodnoj* obrani niti o njezinu podruštvljavanju (a podruštvljavanje ne bi bilo ni potrebno kad bi obrana zbilja bila općenarodna). Ali, dosad je u nas bilo malo pravih javnih rasprava o obrambenoj doktrini i vojnoj politici, čak i u takvim tijelima kao što su Skupština SFRJ, kongresi SKJ, plenumi CK SKJ itd. Sve do danas najbitnija su pitanja iz te oblasti monopol visokih, zatvorenih foruma koji našu javnost ne obavještavaju o stvarnom stanju i problemima ili to čine šturo i jednostrano. Naši ljudi nisu ni naviknuti da o tim problemima demokratski raspravljaju. Braća Prijići griješe kad već u prvoj rečenici svoje kritike moje rasprave tvrde da »vojna i obrambena organizacija jugoslavenskog društva i države predmet je (su) stalnih analiza domaćih i inozemnih znanstvenika od prvih koraka nove socijalističke države od današnjeg dana«. Istina je drugačija: veoma dugo, niz desetljeća, takvih domaćih javnih analiza uopće nije bilo, jer su praktično svi relevantni empirijski podaci bili »pod više brava«. Sada već postoji podosta literature o raznoraznim pitanjima u vezi s našom obranom. Ali, znanstveni radovi o našoj vojnoj organizaciji i doktrini mogu se prebrojiti na prste, dok podacima najbogatija knjiga još nije pristupačna javnosti. Čak i u radovima s elementima znanstvenog prevladavaju deskriptivni normativizam (»resavska škola«) i izbjegavanje rasprava o stvarnim problemima. To činjenično stanje, koje u golemu raskoraku sa službenim deklaracijama, negativno se odrazilo i na braću Prijiće. U svome osvrtu oni pokazuju, naime, nedovoljno (za profesionalce) poznavanje stvarnosti na području kojim se bave. I drugo, oni nisu naviknuti da se o osjetljivim stvarima govori bez uobičajenih uvijanja i eufemizama, bez uporabe izvještačenoga službenog političkog jezika (koji naši narodi slabo razumiju i ne prihvaćaju), da stvari nazovu pravim imenima. Za braću Prijiće to je (moja) »velika hrabrost« (koju oni hvale), ali griješe kad moje pero nazivlju bespoštednim i beskrupuloznim. Primjera

* U *Političkoj misli* 4/1985. objavljen je tekst Antona Beblera »Razvitak jugoslavenske vojne doktrine«. Na tu su raspravu reagirali Ilija i Slavko Prijić u *Političkoj misli* 2/1986. Ovaj je napis odgovor na njihov polemički članak.

radi: stav Ivana Gošnjaka i grupe generala oko njega prema idejama generala Bogdana Oreščanina o »narodnome obrambenom ratu« okarakterizirao sam kao »vrlo rezerviran«. Svatko tko poznaje te stvari priznat će da sam bio veoma blag: jednoga od naših najboljih poslijeratnih teoretičara zbog toga su prebacili iz državnog sekretarijata za narodnu obranu na mjesto ambasadora u daleke zemlje (slično kao i generala Dušana Kvedera, teoretičara »teritorijalnog rata« u prethodnom desetljeću). U tekstu sam nastojao biti odmjeren i realan, ne zapadajući u euforičnu političku propagandu (koja je veoma česta upravo u službenim izdanjima o obrani) i u crno kritizerstvo (koje se u posljednje vrijeme pojavilo i u našoj štampi).

Prije nego što nastavim, nekoliko riječi o tome kako je moj tekst nastao. Premda se našom vojnom doktrinom ne bavim izravno, zaduženja rukovodioca na Studiju općenarodne obrane i društvene samozaštite u Ljubljani nagnala su me da pregledam veliki dio naše literature o toj temi. Prije petnaestak godina zaključio sam da nema nijednoga znanstveno valjana pregleda razvoja naše vojne doktrine i vojne organizacije od 1945, a kamoli od 1918. godine. Kako dobrih pisanih izvora nije bilo, počeo sam se, kadgod sam bio u prilici za to, usmeno raspitivati kod značajnih sudionika našega poslijeratnog vojnog razvoja. Neke sam od njih i formalno intervjuirao za osobnu informaciju ili za televiziju. Tako sam, recimo, razgovarao sa S. Vukmanovićem-Tempom, I. Gošnjakom, K. Nađem, I. Rukavinom, J. Šašićem, V. Kolbom, V. Todorovićem, R. Pehačekom, R. Vujovićem, G. Nikolišem, P. Jakšićem i dr. U pripremnom sam dijelu razgovarao s tri umirovljena generala armije, sedam generalpukovnika i dr. Prvu i drugu verziju opisa razvoja dao sam potom na čitanje nekolicini bivših visokih komandanata i umirovljenih generala, uključujući bivšeg načelnika Generalštaba JNA (S. Potočara), bivšeg pomoćnika saveznog sekretara za narodnu obranu (I. Dolničara), bivšeg komandanta armijskog područja (F. Poglajena), bivšeg komandanta republičkog štaba teritorijalne obrane (B. Polaka) i druge visoke oficire, od generalpukovnika do pukovnika, kao i nekolicinu bivših partijskih funkcionara. Sve sam njihove primjedbe uzeo u obzir. Ovom prigodom želim se zahvaliti svima njima za pomoć. Pritom je važno istaknuti dvoje. Prvo, svi ti uvaženi drugovi ne snose odgovornost za moj tekst u cjelini ili za njegove pojedine dijelove. Drugo, moj je tekst, i pored uložena napora, nepotpun i nesavršen. Prema tome, on se može poboljšati, ali na osnovi utemeljene kritike. Korisne primjedbe već sam dobio od dvojice kolega: puk. dr. M. Ibrahimpašića i puk. dr. T. Mirkovića, kojima se također zahvaljujem.

Članak u *Političkoj misli* sadrži, uz opis razvoja naše vojne doktrine, i dio o nekim aspektima naše obrambene politike. Raniju verziju toga teksta objavilo je 1981. ljubljansko *Delo* u prazničnom broju za Dan Republike. Premda sam polemički pisao o veoma ozbiljnim stvarima, moj članak nije izazvao nikakve javne reakcije, što tumačim kao loš znak sa stajališta stvarne podružtvljenosti naših obrambenih poslova.

Odgovor na kritiku Prijića počeo će ukazivanjem na nekorektnosti i terminološke neispravnosti mojih kritičara. Preporučavajući moje stavove o »srazmjerno visokom stupnju usmjerenosti društvenih napora i vrijednosti (u Jugoslaviji) u vojnu sferu«, što nazivam »visokom vojnizacijom«, o »izra-

zitimjem političkom ugledu i utjecaju profesionalnih vojnika«, o znatno većem opterećenju privrede troškovima obrane nego u susjednim državama, braća Prijici mi na nekoliko mjesta pripisuju izraze »enormno«, »enorman« itd. No, ja taj izraz nisam upotrijebio. U istom stilu pripisuju mi i »fetišiziranje velikog utjecaja profesionalnog vrha oružanih snaga na društveni razvoj Jugoslavije« (str. 107), što također nigdje nisam napisao (možda je posrijedi pogreška mojih kritičara u upotrebi glagola stranog podrijetla: »fetišiziranje«). Umjesto toga naveo sam, kao empirijsku činjenicu i kao jedan od indikatora relativno visoke vojnizacije našeg društva, prisustvo znatnog broja aktivnih, rezervnih i umirovljenih visokih oficira i generala na visokim civilnim političkim dužnostima u posljednjih 40 godina. To je prisustvo natprosječno u odnosu na evropske zemlje sa sistemima civilne političke dominacije, a kvantitativno je usporedivo s nekadašnjim stanjem u Španjolskoj i Grčkoj te s današnjim stanjem u Poljskoj i u nizu zemalja Bliskog Istoka, Latinske Amerike itd. O tom pitanju braća Prijici suštinski ne raspravljaju, nego upotrebljavaju metode podmetanja i ideološke diskvalifikacije, izjednačujući me s »građanskim teoretičarima, teoretičarima koji ne mogu ili ne žele uočiti suštinu profesionalne armije kao činioca klasne vladavine« (str. 107).

»Slabost Beblerovog pristupa« braća Prijici vide u mome navodnom polasku od ideje »da je društvo demokratskije ako je vojska više izvršilac, sredstvo politike« (isto). Pritom, u svojoj pravovjernoj revnosti, nisu svjesni (sancta simplicitas!) da pokazuju duboko nepoznavanje idejne baštine klasičnog marksizma na tom području, kao i neprihvatanje marksizma kao znanstvene metode. Ako su već nadobudno tražili autore građanskih idejnih skretanja, koji su dosljedno podređivanje vojske uložili sredstva civilne politike smatrali nužnom odlikom demokratskog društva, onda bi morali znati da prava adresa nije Bebler nego, između ostalih, Karl Marx, Friedrich Engels i V. I. Uljanov-Lenjin. Shvaćanje o ispravnom (nadređenom) odnosu politike i vojne organizacije, koju je teorijski fundirao K. von Clausewitz, bilo je prihvaćeno u klasičnom marksizmu, a postalo je i značajna odlika političke kulture u većini evropskih zemalja. Naš (i albanski) poslijeratni sistem razlikuju se u tom pogledu od ostale Evrope. To u svome spisu objašnjavam historijskom činjenicom još prisutne (premda oslabljene) baštine dugotrajnoga partizanskog rata. Politički aktivizam profesionalnih vojnika ne vrednujem ni u našim uvjetima apriori etički negativnim (što mi braća Prijici podmeću), ali ni apriori pozitivnim (što je, izgleda, stav Prijica).

No, moramo biti svjesni dvaju raskoraka između našega sadašnjeg sistema vojnocivilnih odnosa, s jedne strane, i idejne baštine klasičnog marksizma te suvremene političke kulture u pretežnom dijelu Evrope, s druge strane. Nedostatak te spoznaje i netočnosti u interpretaciji našeg ustava doveli su i do, za našu zemlju neugodne, zavrzlane u vezi s izjavom B. Mikulića zapadnonjemačkom *Der Spiegelu* u ožujku 1987. godine. Senzacionalistički i spram nas negativno usmjereni dio zapadnoevropske štampe njegovu je nespretnu izjavu o eventualnoj unutrašnjoj upotrebi vojske propratio naslovima »Jugoslavija je na rubu rata« i sl., nanoseći nam priličnu privrednu štetu. Na partijskom kongresu prošle godine čuli smo s visokog mjesta u

političkom životu s drugim (tj. civilnim) strukturama. Uopće ne sumnjam u to što bi K. Marx rekao o tom zahtjevu. Ali, za braću Prijčiće pitanje o tome da li je vojska »zaseban centar moći« irelevantno u našem društvu, a bitno je famozno »klasno biće«. U tek nešto terminološki »projugovljenoj« formulaciji braća Prijčići ustvari potežu stari dogmatski argument po kojemu sama socijalistička revolucija čini socijalističku državu automatski demokratskom, a potrebu za efikasnim društvenim, civilnim nadzorom nad vojnom organizacijom običnom »prevaziđenom« građanskom predrasudom. To što 39 godina nakon Rezolucije Informbiroa mladi, sveučilišno obrazovani intelektualci ponavljaju takve argumente pokazuje u kojoj su mjeri i u nas još duboki korišteni marksističkog dogmatizma najgore vrste.

Znatan dio kritike moga teksta unaprijed je promašen jer proistječe iz neshvaćanja pojma »vojnizacija«. Na uvođenje tog pojma bio sam potaknut nepostojanjem termina koji bi bar približno opisao stanje u zemljama sličnima našoj: relativno visoki stupanj vojnih napora, ali bez militarizma i vojne vladavine. Nisam bio suglasan s definicijom militarizma u najozbiljnijemu jugoslavenskom radu o tom problemu (Kučuk, Ejub: *Militarizam*, Rad, Beograd 1977). Prema toj definiciji, naša je zemlja nakon 1968. krenula putem militarizacije, jer Kučuk smatra ključnom osobinom militarizma prijenos normi državne vojne organizacije u civilnu sferu. Kučukov pokušaj da plasira vrijednosno neutralno shvaćanje militarizma bio je neuspješan i zbog toga što se kosio s baštinom evropske demokratske misli, a i klasičnog marksizma. Za razliku od vrijednosno negativnog pojma militarizma (u općoj i u mojoj uporabi) počeo sam koristiti *vrijednosno neutralni pojam* »vojnizacija«. Vojnizacija može (ali i ne mora) podstaći militarizam i vojnoindustrijski kompleks ili biti povezana s njima, a može biti i pozitivna, napredna, revolucionarna itd.

U svom sam tekstu naveo tri objektivna indikatora vojnizacije koji se mogu i kvantificirati.

Prema tim indikatorima, nakon 1945. Jugoslavija pokazuje viši stupanj vojnizacije nego većina evropskih zemalja. Protuargumenti Prijčića na empirijskoj razini ne stoje ili ništa bitno ne mijenjaju. Recimo, uzimanje u obzir stranih trupa na teritorijama susjednih blokovskih zemalja ne mijenja sliku u našoj neposrednoj okolini kad je u pitanju relativno učešće stanovništva u oružanim snagama. To je učešće u Jugoslaviji više nego u susjednim zemljama, osim Albanije. Otvoreno je empirijsko pitanje (koje braća Prijčić ne vide) da li sovjetske trupe u Mađarskoj — u cilju uspoređivanja s nama — treba zbrajati s mađarskom vojskom ili ih odvajati od nje.

Kad je u pitanju treći indikator — prisustvo profesionalnih vojnika na visokim civilnim položajima — braća Prijčići očituju nepoznavanje stvarnog stanja. Tito i Ranković nisu bili profesionalni vojnici i na njih nisam ni mislio. Tipu vojnog profesionalca koji je prešao na civilni položaj (ministra inozemnih poslova i potpredsjednika Republike) bliži je bio K. Popović, a na ambadorske položaje prešli su: D. Kveder, B. Polak, B. Oreščanin, G. Nikoliš i drugi generali. U savezним predsjedništvima bivši su profesionalni vojnici: N. Ljubičić, S. Dolanc, V. Žarković; generalni sekretar Predsjedništva bio je J. Đukić; predsjednik Predsjedništva Slavko Stanić, predsjednik Predsjedništva SRJ bili su B. Đukić i

J. Kukoč; savezni SUP vodio je F. Herljević; u CK SKJ i u SK SSRNJ bio je (i još je danas tamo) M. Daljević; u saveznome javnom tužilaštvu bio je Goce-Vučetić; u Ustavnom sudu SFRJ bio je (donedavno predsjednik) I. Franko; itd., itd. U zapadnim sistemima general ne može postati predsjednikom parlamentarnog odbora za oružane snage, a vojnici ne mogu činiti polovicu ili čak većinu u tom odboru. U istočnim sistemima (osim danas u Poljskoj) profesionalni aktivni general ne može postati sekretarom CK zaduženim za vojsku. A mi imamo i jedno i drugo, što — bez obzira kako to nazivamo — objektivno umanjuje mogućnost civilnoga društvenog nadzora nad oružanim snagama. Braća Prijčić će možda reći da je sve to bilo nevažno već prije prihvaćanja doktrine općenarodne obrane i društvene samozaštite, te da je još nevažnije danas. Po njihovu sudu, »klasno biće« i doktrina rješavaju sve probleme a, pored toga, Jugoslavija je posebna planeta na kojoj ne važe zakoni gravitacije. Kad kome zatreba, puška u nas nije puška, a tenk nije tenk, premda sliče onima u drugim zemljama.

Drugi i treći dio članka Prijčić toliko su prožeti ideološkom mistifikacijom, netočnostima i greškama da je o njima teško ozbiljno raspravljati. Navest ću samo jedan primjer. Službena politika prema seljaku i obrtniku dugo je u nas bila prvenstveno dogmatsko-ideološka, vrlo malo optimalno-ekonomska, a još manje političkiprijateljska (državni teror obveznog otkupa, pokušaj nasilne kolektivizacije, »agrarni maksimum«, zabrana kupovine traktora i drugih strojeva, diskriminacija u kreditima, sistem otkupa i otkupne cene itd.). Ta politika nije stvarno računala s mogućnošću ponavljanja partizanskog rata, a sposobnostima zemlje da vodi takav rat nanijela je veliku štetu. Ni sadašnja agrarna politika i stvarna politika prema »maloj privredi« nisu dobre ni s ekonomskog stajališta, a pogotovo sa stajališta uspješna vođenja dugotrajnoga općenarodnog obrambenog rata u najtežoj varijanti.

Odatle, te iz veoma slabe podruštvljenosti savezne obrambene politike proistječe i nesrazmjer između uložених napora i postignutih rezultata. Takvi nesrazmjeri postoje u nas na brojnim područjima, a obrambeno područje nije u tom pogledu nikakva iznimka. Mislim da bi naša obrana mogla biti bolja i uz manje troškove, a identifikacija seljaka, obrtnika i drugih dijelova stanovništva sa sistemom (a ne samo sa zemljom) jača nego što je danas da nam je politika pametnija. Parolaštvo i ideološko zamagljivanje sigurno nam u tome ne pomažu. U nas su se, recimo, dugo zatvarale oči pred velikom ekonomskom emigracijom na Zapad (koja ima i značajan obrambeni učinak, pretežno negativan), pa su emigranti službeno nazivani »radnicima na privremenom radu u inozemstvu«. Znalo se da je to nojevsko ponašanje, ali se tek odnedavno govori kako »privremenost« u prosjeku iznosi 15 godina! Zbog izbjegavanja službene uporabe međunarodnopravnog izraza »okupacija«, eventualno »privremeno zaposjedanje teritorija« neće se skratiti ni za jedan dan, a sudbina našeg stanovništva na tom teritoriju neće biti nimalo lakša.

Žao mi je što braća Prijčić nisu iskoristili priliku za istjerivanje ideoloških mistifikacija i praznog verbalizma s područja na kojemu oni mogu biti kobni: s područja naše obrane.